

Over de oorsprong van allerlei woorden.

Nanny

Vroeger werd de kinderopas ‘kindermeisje’ genoemd, maar sinds de jaren negentig is een andere term in zwang: *nanny*. Het woord is verbreid via advertenties waarin expats huishoudelijk personeel zoeken, maar ook door de televisieserie *The Nanny* en door Hansje Görtz, die na tweeënhalft jaar zorg voor de prinsessen Amalia, Alexia en Ariane in 2007 een eigen ‘nanny academy’ oprichtte. Waar komt het woord *nanny* vandaan?

Op 13 december 1692 noteerde staatsman en wetenschapper Constantijn Huygens jr. in zijn *Journal*: “Gisteren kreeg 10 pond chocolade wederom van nicht Becker, en had Nanny, haer meid, geweest om mij ’t geldt, dat van haer hebben most, te brengen.” Hier is Nanny een eigenaam. De Engelse meisjesnaam is afgeleid van Nan, op zijn beurt een troetelvariant van Ann(e). Omdat veel vrouwelijke huisbedienden in het Engels de voornaam Nan of Nanny hadden, verschoof de betekenis in de achttiende eeuw naar die van een beroepsaanduiding: ‘meid, kindermisje’.

NON

Bij die ontwikkeling van meisjesnaam naar beroepsnaam kan de klank van het woord een belangrijke rol gespeeld hebben. In verschillende Indo-Europese talen komt namelijk *nana* of een vergelijkbaar woord voor als een oeroud kindertaalwoord ter aanduiding van vrouwelijke personen die niet de moeder zijn. Het Russisch heeft *njanja* (‘verzorgster’) en het Grieks *nannē* (‘tante’). In het Engels worden *nan*, *nana*, *nanna* en ook *nanny* sinds de negentiende eeuw gebruikt als vertrouwelijke aanspreekvormen voor de grootmoeder.

Ook het Latijn kende twee van zulke kinderwoorden: *nonna* en *nonnus* (respectievelijk ‘oudere vrouw’ en ‘oudere man’). Deze woorden hebben een bijzondere betekenisontwikkeling doorgemaakt. In het Italiaans, een dochtertaal van het Latijn, betekent *nonna* tegenwoordig ‘grootmoeder’ en *nonno* ‘grootvader’. In het kerkelijk Latijn werd de vorm *nonnus* vanaf de vijfde eeuw gebruikt om met respect en genegenheid een oudere kloosterling aan te duiden. De vrouwelijke vorm *nonna*, die de betekenis ‘kloosterlinge’ aannam, leeft in het Nederlands sinds de dertiende eeuw voort als *non*. In onze taal betekent *non* niet alleen ‘kloosterlinge’, het woord heeft ook opgang gemaakt als benaming voor een sierduivenras, een vlindersoort en een schelpdier.

Het Latijnse kindertaalwoord *nonna* heeft qua klank wel iets weg van het Latijnse *mamma* (‘vrouwenborst’, in kindertaal: ‘moeder’) en het Griekse *pa(p)pas* (‘vader’). De woorden *mama* en *papa* komen in veel talen voor; ze zijn meestal in de zeventiende eeuw ontleend aan het Franse *mamman* en *papa*. Hun populariteit (en die van *nonna*) is ongetwijfeld te danken aan de klankstructuur, die precies aansluit bij het eerste gebrabbel van kinderen.

Fran Drescher als ‘The Nanny’ in de gelijknamige tv-serie uit de jaren negentig.

NUTRICIA

Uit de koloniale tijd stamt een andere term voor kinderverzorgster: *baboe*. Het Nederlands-Indische woord komt uit het Javaans. Niet alleen in huis, maar ook op scheepsreizen verrichtten de Javaanse kinderjuffrouwen hun werk. In *Het nieuws van den dag voor Nederlandsch-Indië* van 9 januari 1920 staat een advertentie waarin wordt gezocht naar “Een zeebaboe, om direct in dienst te treden en met dame en twee kinderen mee te gaan naar Hongkong.”

Het Franse woord voor kindermisje is *nounou*. Het komt uit de kindertaal en is een herhalende verkorting van de formelere term *nourrice* (‘kindermisje, verpleegster’), dat teruggaat op het Laatlatijnse *nutricia*, in ouder Latijn: *nutrix* (‘voedster’). Ook het Engelse *nurse* (‘verzorgster, algemener: verpleegster’), dat aanvankelijk *nurric* luidde, is ontleend aan het Franse *nourrice*. In het Engels werd onderscheid gemaakt tussen een ‘dry nurse’, die het kind verzorgde, en een ‘wet nurse’, die ook de borst gaf.

Het Latijnse woord voor ‘voedster’ komt in Nederland ook voor als merknaam: Nutricia. De N.V. Nutricia, opgericht in 1901, legde zich toe op zuigelingenvoeding uit koemelk, en later ook op snel toe te bereiden babyvoeding. De Latijnse naam onderstreepte de medisch-wetenschappelijke oriëntatie van het bedrijf. Talloze Nederlanders zijn grootgebracht met het Nutricia-product Olvarit (1946), een kant-en-klare babygroentevoeding. De naam is een combinatie van twee Latijnse woorden: *olus* (‘groente’) en *variare* (‘afwisselen’). Uit 1955 stamt Nutrix, een pap op basis van gekookte rijstebloem, uit 1965 Bambix, een instantbrij met graanvlokken. De fantasienamen met hun commerciële slot-x – die we ook aantreffen in heel andere productnamen, zoals Tampax en Rolex – zijn voor kleintjes lastig uit te spreken, maar nanny’s zijn met deze babyhapjes maar al te vertrouwd. ◀